

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.59.031>

УДК 81'37.867.7 + [81:39] = 163.2:58

Олександра Малаш,

кандидат філологічних наук, ORCID 0000-0002-5726-5646,

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні

Національної академії наук України

вул. Грушевського, 4, Київ, 01001, Україна,

e-mail: darmodej@ukr.net

**ДІВОЧИЙ ПОРТРЕТ
У ЦІННІСНОМУ ВИМІРІ
БОЛГАРСЬКОЇ ЛІНГВОЕТНОКУЛЬТУРИ
(НА МАТЕРІАЛІ ФОЛЬКЛОРУ БОЛГАР УКРАЇНИ)**

Статтю присвячено ціннісному портрету дівчини, реконструйованому на матеріалі народних пісень болгар-переселенців в Україні. Автор аналізує тексти пісень із погляду наявності в них мовних кліше, метафор та порівнянь, а також знаків болгарської етнокультури, які формують традиційний портрет болгарської дівчини. Крім того, у статті розглянуто перелік чеснот та цінностей, які в болгарській лінгвокультурі вважаються ключовими при створенні жіночого ідеалу.

Ключові слова: антропологічна лінгвістика, болгари України, етнічні символи, лінгвокультурологія, народна пісня, естетичні цінності.

Гуманітарний дискурс ХХІ сторіччя, скоригувавши антропоцентричну парадигму, посилив увагу до жіночого буття, яке доти вважалося ніби факультативним об'єктом вивчення. Вихід друком монографії Й. Павлової «Штрихи до портрета сучасної болгарської жінки в ціннісній моделі» (2018), де авторка простежила основні віхи еволюції сприйняття жінок у болгарській картині світу від ХVІІІ сторіччя дотепер, активізував увагу науковців до фемінної проблематики і засвідчив необхідність лінгвістичних досліджень жіночої ідентичності. Звертаючись до мовознавчих студій, дослідник має змогу реконструювати, зокрема, за допомогою етнотекстів, певні особливості

національного сприйняття світу як цілого й визначення місця дівчини, жінки в ньому. На думку С. Я. Єрмоленко, мовець пізнає та оцінює навколишню дійсність, використовуючи відповідні одиниці мовного коду, які характеризуються історичною наступністю [3, с. 7].

За нашими спостереженнями, особливий науковий інтерес у цьому плані становить болгарський мовний матеріал, який залишається малодослідженим у лінгвоетнокультурному вимірі. Важлива частина цього матеріалу – та, носіями якої є болгарські переселенці, що мешкають поза межами Болгарії. Завдяки зусиллям науковців, котрі опікуються моніторингом болгарської діаспори, дані про стан болгарської мови в еміграції систематично оновлюються. Однак, для дослідження проблеми, яка торкається широкого кола екстралінгвістичних дисциплін, не меншу вагу мають архаїчні форми мовної діяльності, результати яких, оформлені в текстах, передаються від покоління до покоління, не зазнаючи істотних змін. Ідеться про усну народну творчість, яку переселенці принесли з собою на нову батьківщину та завдяки якій підтримується сталий етнокультурний зв'язок із метрополією. Тому *об'єктом нашого дослідження* є мова фольклору болгар, які проживають в Україні.

Болгарська етноспільнота України – особливий історично-культурний феномен, до існування якого призвело активне переселення болгар упродовж 1768–1860 рр. до Російської імперії – як відомо, у її складі на той час перебували й українські землі. Причинами міграції стали утиски корінного населення з боку османської влади, що завойовувала болгарські землі ще в XIV ст., та російсько-турецькі війни, з одного боку, і вигідні пропозиції, обіцяні Росією болгарам-переселенцям (надання ділянок під сільські господарства, звільнення від обов'язкової військової служби, лояльність до використання рідної мови в повсякденному вжитку та освітній діяльності тощо). Перше болгарське поселення в Україні, що виникло в 1774 р. на території теперішньої Кропивниччини, має назву Вільшанка (Олшанка). Організована міграція болгар розпочалася в перші десятиріччя XIX ст., і її результатом стало створення таких поселень, як Великий Буялик (у 1923–2016 – Благоеве), Малий Буялик (у 1920–2016 – Свердлово, нині Іванове), Криничне, Кирнички, Кубей, Катаржино, а також місто

Болград на Одещині; крім того, близько двох десятків болгарських родин прибуло до с. Тернівка на Миколаївщині, частина оселилася в Криму, поблизу Євпаторії, у Старому Криму, Кишлаві, Андріївці (Желябівці). З 1860 р. почали формуватися болгарські поселення у Приазов'ї: Горній Чушмелій (нині Степанівка Друга) та Долній Чушмелій (тепер Богданівка), Полоузівка Преслав, Олександрівка, Строганівка, Ботево, Трояни та інші [1, с. 52–53; 12, с. 152–153].

Проблематика болгарської діаспори в Україні досліджувалися з погляду історії (А. І. Кіссе, С. І. Пачев, П. Тодоров, Е. Хажиніколова, І. Є. Шпик), мистецтвознавства, етнології й фольклористики (І. О. Андрищенко, Л. А. Демиденко, Л. Ф. Ноздріна, С. Палазова). Об'єктом мовознавчих досліджень болгарський мовний острів, за визначенням І. А. Стоянова, став у працях З. Барболової, С. І. Георгієвої, В. О. Колесник, М. Парзулової, С. Д. Топалової – це ґрунтовні діалектологічні, ономастичні та етимологічні студії, присвячені болгарським говіркам півдня, рідше заходу України. Розвідки Л. Ф. Баранник та Н. М. Гончар зосереджені на етнокультурно маркованій лексиці болгар України – весільно-обрядовій.

Варто зауважити, однак, що, крім обрядових дійств, цінну етнокультурну інформацію можуть надавати й фольклорні тексти, до яких належать, зокрема, народні пісні. Адже детальний аналіз лексичного та фразеологічного складу пісні дає змогу дослідникам виявити в ній ті вербальні образи, які цілком доречно трактувати як етнокультурні символи, як це показано в дослідженнях С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонка, В. І. Кононенка, А. В. Нікітіної, С. В. Танадайчука та інших учених. Зокрема, важко заперечити твердження С. Я. Єрмоленко про те, що у фольклорній скарбниці мови закодовано колективне світосприймання [3, с. 3].

На жаль, мусимо констатувати, що протягом тривалого часу фольклор болгар-переселенців у цьому розумінні опинявся на маргінесі. Навіть студії, присвячені народнопісенній творчості українських болгар (І. П. Горбань, Н. І. Задорожнюк, Я. П. Конєва, Є. С. Сорочану, Н. С. Шумада), мали зазвичай фольклористично-етнографічне спрямування. Хоча окремі дослідники принагідно підкресливали першорядну роль семантики, закладеної до вербаль-

ного компонента обрядової одиниці, оскільки вона демонструвала символну природу цих знаків [2, с. 139; 4, с. 45; 5, с. 3].

Надалі, вживаючи означення «болгарський», ми маємо на увазі саме матеріал, записаний різними дослідниками на території України в болгарських мовних осередках. *Джерельною базою дослідження* стали збірки народних пісень, зафіксованих у фольклористичних та народознавчих експедиціях в Одеській, Запорізькій, Миколаївській областях та в Криму у другій половині ХХ – в перше десятиріччя ХХІ ст.: «Під одним небом. Фольклор етносів України» (1996), збірка Л. Ф. Ноздріної «Фольклор болгарских сел Бердянского района Запорожской области» (2010), двотомна праця Н. Кауфмана «Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР» (1982), збірка (зокрема, аудіоверсія) за редакцією О. Б. Червенко «Болгарський фольклор Північного Приазов'я» (2012), та книга, впорядкована З. Барболовою на основі матеріалів С. Цветка «Български народни песни от Украйна и Крим» (2005). Аналізовано понад 150 різножанрових пісенних текстів, які нащадки болгарських переселенців виконують сьогодні.

Предмет дослідження – дівочий портрет у болгарській лінгвокультурі, реконструйований з народних пісень.

Аналіз пісенних текстів показав, що жіночій особистості приділено значну увагу в болгарській народній культурі. Близько 80 % фольклорних пісень присвячено дівчині в різні моменти її життя – під час праці й відпочинку, побачень, заручин та одруження, часом дівчину змальовано в нетипових життєвих ситуаціях, які вимагають особливої відваги, кмітливості, витримки.

Портрет незаміжньої панянки в болгарських народних піснях наскрізно стереотипний: високо поцінуються такі риси зовнішності, як світла шкіра обличчя й чорні очі – «*девойка (...) бялулика, църнуйока*» [12, с. 138], «*бяло лице лебядово, черне очи черяшови*» [7, с. 354], світле волосся – «*руса мома, с руса коса*» [6, с. 126], «*русата коса, чернити очи*» [6, с. 186], рум'янець, який свідчить про фізичне здоров'я – «*като червена ябълка*» [6, с. 104], «*бяло лице, бяло й румяно*» [13, с. 30], «*бяла та чървена*» [13, с. 32]. Адже білий колір у слов'янській, зокрема болгарській етнокulturі символізує чистоту, свіжість, цноту, разом із червоним, що асоціюється з

життєвою силою, здоров'ям. Червоний колір, згаданий також у зв'язку з кольором обличчя, асоціюється з вогнем, кров'ю, виконує охоронну функцію (недаремно червоний колір має й весільне покривало молодої – було) [5, с. 14]. Білий та червоний кольори фігурують у парі, у тісному взаємозв'язку не лише в народнопісенній ліриці – *бяла червен трендафил* «білі (та) червоні троянди».

Часом фольклорні епітети додаються й до імен або етнонімів: «*бяла Рада*» [6, с. 119], «*бела Радо*» [6, с. 138], «*бяла Иленка*» [6, с. 155], «*бяла Тодорка*» [12, с. 63], «*бяла българко*» [12, с. 85], навіть уживається «*бяла гражданко*» [12, с. 128]. Такі кольороепітети цілком відповідають тези В. Кононенка про те, що образ-символ, зреалізований у ключовому слові (а в нашому випадку це *Рада* – одне з найпоширеніших жіночих імен у народних піснях, із коренем *рад-*, як «радий», «радісний»), має певну символічну валентність, символізує інші слова, які оточують слово-образ, цей символ ніби «притягує» до себе інші компоненти тексту [9, с. 311]. Тому, якщо в пісні вжито лексему *булка* «наречена», то неодмінно з означенням *хубаа* «вродлива, гарна», *булче хубаву* «гарна наречена» [7, с. 379], якщо *сньга* «стан», то завжди *тънка* [10, с. 22].

Інколи до описів уплітаються секрети краси, сповнені побутової магії, до цих чудодійних практик удається мама ще зовсім маленької дівчинки, використовуючи знакові для народної культури атрибути: «*С прясно ма мляко къпала, с черно ма й грозде ранила, с ройно ма вино пошла*» («У свіжому молоці мене купала, чорним виноградом годувала, білим вином напувала») [6, с. 115]. *Грозде* – виноград – для болгарської етнокультури є одним із найважливіших символів; із виноградом пов'язане, зокрема, популярне серед болгар півдня України свято *Трифон Зарезан* (14 лютого); виноград символізує життя, для болгар-переселенців виноробство було своєрідною даниною пам'яті про історичну батьківщину, як і результат цієї праці – *ройно/руйно вино*.

Краса дівчини – предмет захоплення не лише людей, а й природи довкола. Навіть сонце оживає, побачивши юну красуню, та додає їй вроди: «*Пуфаляла са й момян майка, че си има малка мома, йут слънцето по-юбава, йут месецу два ж гиздава. Де гу зъчу ясну слънци, та*

изпрати ранна зура (...) да калеса малка мома, йут слънцито по-йу-бава» (Похвалилася мати дівчини, що має юну доньку, вродливішу за сонце, а за місяць удвічі гарнішу. Аж почуло ясне сонце й послало ранню зорю, щоб обдарувало дівчину, гарнішу за сонце») [13, с. 24].

Уміння вдягатися зі смаком, за допомогою вбрання створювати образ – теж одна з чеснот, якої не оминула народна фантазія. *Гирджик примяна моминска* («гарне вбрання дівоче») [7, с. 399] варіюється залежно від регіону, якщо говорити про болгар метрополії, але в піснях переселенців оспівано передусім такі її деталі, як *бяла рокла, алена фарта* («біла сукня, червоний фартух») [7, с. 398], халено булу на глава («червоне покривало на голові»), тьмнь синя фартушка [10, с. 22].

Прикраси є важливою частиною болгарського дівочого портрета, тим, що закарбовується в пам'яті краще, ніж риси обличчя. Або ж підкреслюють ту чи ту прикмету зовнішності: *«На танку кръще куланчи, на бяла шийка герданчи, на ръця и два чифта гривни»* («На тонкому стані поясок, на білій шийці гердан, на руках її дві пари браслетів») [13, с. 52]. Часом оздобу виконують роль показника матеріального багатства родини або особистого статусу дівчини: обмінятися першем із хлопцем означало заручитися з ним, віддати перстень та браслет хлопцеві чи його рідним/друзям – бути засватаною.

Загалом поняття «перстень» та «дівчина» в болгарській лінгвокультурі виявляють стійкий взаємозв'язок. Каблучка вбирає в себе енергетику власниці, іноді визначає її подальшу долю. Л. Кожуховська трактує перстень як символ таємної влади, суспільної та фізичної сили людини, якій він належав [8, с. 667]. Так, відомо, що напередодні Нового року дівчата практикували цікавий спосіб ворожіння, що дістав назву *упяване на пръстени* «оспівування перснів»: учасниці клали свої персні до кухля з водою; одна з дівчат зачитувала текст, який описував зовнішність, професію чи особливості вдачі майбутнього нареченого. Тим часом найменша (8–14 років) дівчинка виймала по черзі персні з кухля. Відповідно, наречений, про якого йшлося на той момент у пісні, мав дістатися тій юнці, чий перстень вийнято. Раз у раз лунав приспів: *«Сегни, бульо, дай ми пръстен, дай ладо!»* («Простягни руку, дівчино, дай мені перстень,

дай ладо!») – і маленька ворожка на цих словах витягала каблучку з води [14, с. 401–403].

Варто відзначити, що постать дівчини в болгарському фольклорі не обмежується її візуальною привабливістю. Юнку змальовано як живий кодекс чеснот, необхідних для вдалого шлюбу. «*На юро троплива, на нива гласлива*» («В танці проворна, на ниві голосиста») [6, с. 113] – вміння поєднувати працю з відпочинком мислиться як ознака гармонійної особистості. Хоча, звісно, працьовитість має бути на першому місці, про що афористично промовляють слова іншої пісні: «*Ни гледай момата празник на юрото, най гледай момата дельник на чикъма*» («Не дивися на дівчину у свято на танці, але дивися на дівчину в будень на ниві») [6, с. 109]. Образ дівчини-трудівниці формується завдяки детальним описам самого процесу праці: «*Донка на портя стояши, бяла куприна прядиши*» («Донка біля воріт стояла, білий шовк пряла») [13, с. 65]. Часто головна героїня фольклорних сюжетів дістає пропозицію руки та серця від свого коханого, не випускаючи з рук віника: «*Яна й двори мела, двори като поли*» («Яна замітала обійстя, обійстя як поле») [7, с. 360], «*Мела й Дона дворе (...)* с метла чимчирюва, с китка бял босилек» («Замітала Дона обійстя самшитовою мітлою, букетом білих васильків») [7, с. 361]. Дівоча працьовитість межує зі здатністю до чародійства; юнка, пораючись у саду, приворожує хлопця: «*Сяла й Милка босилек на суф пясък без юда, то ня й било босилек, я най било й топола, до топола сокола (...)* ясен сокол Иване» («Сіяла Милка васильки на сухому піску без води, то не були васильки, а то була тополя, біля тополі сокіл, ясний сокіл Иван») [7, с. 347–348].

Невправність у роботі суворо осуджується. У пісні «*Такала Донка пристялки*» («Ткала Донка фартухи») дівчина псує одну з трьох ремізок у ткацькому верстаті, й родичка, хоч і береться допомагати, сварить її за сльози: «*Мълчи Калино не плачи (...), тътко се тътчат пристялки (...), лесно са либат ергени*» («Мовчи, Калино, не плач, тяжко ткати фартухи, легко любити парубків») [10, с. 30].

У деяких піснях, записаних на півдні України, висвітлюється ще одна цікава риса, що належить до ідеального дівочого портрета – письменність. Героїні отримують та прочитують послання від своїх

коханих – зазвичай це повідомлення про те, що скоро надійдуть свати: *«приж Яна паднало стрела бяла перка, книжи черно слово, Яна го ѝ юбзела, юбзела ѝ прочела»* («біля Яни впала стріла з білим оперенням, а то був папір, на якому написано чорне слово, Яна його взяла, взяла ѝ прочитала») [7, с. 360], *«преш Дона ѝ паднало книже – черно слово (...) пише дума, мамо, сватбата ми иде»* («біля Дони впав папір із чорним словом, написано, мамо, що весілля моє до мене йде») [7, с. 361].

Один із надзвичайно важливих критеріїв дівочої краси – мініатюрність, тендітність, дитинність: *малка мома* «маленька дівчина» [6, с. 147], *«мари моме, малка моме»* («ой дівчино, мала дівчино») [6, с. 192]. Вона не лише працює в полі та в хаті або розважається на танцях, а й часом дрімає в садочку серед пахучих квітів або під деревом, перетворюючись ненадовго на невинне дитя: *«Малка мома цвєтя брала у градинчица (...) и заспала между цвєтята»* («Мала дівчина квіти збирала в саду (...) і заснула між тих квітів») [6, с. 194], *«Заспала ѝ Донка в равна градинка под жьлта дюля, под миризлива»* («Заснула та й Донка у рівенькому садочку під жовтою айвою, під запашною») [13, с. 30]. Підтвердженням схильності до оспівування дитинності можна вважати інші пісні, що оповідають, як у тому самому садочку заснула не дівчина, а справді мала дитина: *«Заспалу ми дитенце пуд бял-червен триндафял»* («Заснуло моє дитятко під білими-червоними трояндами») [13, с. 28].

Тендітність і дитинність дівчини, втім, мають вичерпатися після завершення обряду *забу́лване* – коли на весіллі голову нареченої вкривають спеціальним покривалом (*бу́ло*). Відтепер, молода жінка має бути завжди сильною, витривалою й терплячою та, хоч би яким нелегким було її подружнє життя, не повинна скаржитися своїм батькам, аби їх не засмучувати. Підтвердженням цього є низка обрядових пісень, що виконуються під час покривання молодої. Наприклад: *«Я мор кума, милно чедо, юбаво ма прибулвайте, да ма вятър не увее, да ма слънци не нагрѐе, че жа ида ю мамини (...) кѝк жѝ риче (...) мой-та майка и моюв тѝйно: «Мор Недо льо, милно чедо, що си толкув повѝйнала, повѝйнала и посьърнала, дали ѝ Мишо касканджѝя (...) той та льѝга да та зѝми»* («Ану ж, свідко, люба дитино, добре мене пок-

ривайте, щоб мене вітер не обдув, щоб мене сонце не спекло, бо я піду до маминого дому, і скаже моя мати й мій тато: ой Недо, любя дитино, чого ти так зів'яла, зів'яла й помарніла, чи це Мишо заздрісник обдувив тебе, або з тобою одружитися») [7, с. 388].

Як бачимо з аналізованих фольклорних текстів, постать дівчини в болгарській етнокulturі вибудована з низки традиційних цінностей, серед яких найбільш помітна – зовнішня привабливість, відповідність ідеалу краси, тісно пов'язаному з уявленням про фізичне здоров'я. Проте найважливішою цінністю, наскрізною в піснях, де фігурують жіночі персонажі, вважається здатність дівчини стати доброю дружиною та господинею. Й. Павлова у своєму комплексному дослідженні роль жінки в болгарському традиційному суспільстві підкреслює аксіологічну опорність чеснот, які допоможуть дівчині виконувати її «природні» ролі дружини, матері, хазяйки [11, с. 12].

І все ж в окремих піснях спостерігаємо образи, що випадають із патріархального канону. Це, зокрема, *«Тудорка хитра девойка»* – про дівчину, перевдягнену солдатом, яка поводитися настільки «по-чоловічому», що побратими ні про що не дізналися. Й тут знову бачимо один із традиційних маркерів жіночності – любов до рукоділля, – виражений назвами знарядь праці *урки* «прядки» та *вратена* «веретена». Так, один із воїнів царської армії почав здогадуватися, що перед ним жінка, й вирішив підглядіти на ринку, що ж цей дивний солдат купуватиме: *«Къту вуйниче – девойка жа са загледа – загледа на урки ошти вратена»*. («Якщо солдат – дівчина, то задивиться на прядки та на веретена»). Проте Тодорка зупинилася на базарі біля цілком маскулінного товару – це були *тушки* «рушниці» й *кавали* (кавал – народний духовий інструмент із міді та дерева, формою нагадує сопілку) [10, с. 22].

Отже, словесний портрет дівчини, реконструйований із пісень болгарських переселенців України, демонструє стереотипні уявлення про жіночий ідеал: приваблива дівчина – чорноока, світлокоса, має рум'янець на білому обличчі. Статурі майже не приділено уваги, лише в поодиноких піснях згадано стрункий стан. Натомість у багатьох текстах фігурують найменування одягу, прикрас, знарядь праці, які можна віднести до мовно-естетичних символів болгарської культури –

перстень, який символізує перехід дівчини зі статусу вільної до статусу посватаної; браслет, що вказує на матеріальний добробут юнки (вигідна наречена); прядка, що дозволяє зробити висновок про працьовитість її власниці й водночас є необхідним складником давнього народного звичаю залицання парубка до дівчини; мітла (неодмінно з рослин, які використовувалися у весільній обрядовості). Болгарська дівчина показує себе з найкращого боку в труді й розвагах, вона віддана в коханні, дбає про спокій батьків, навіть розлучившись із ними після свого заміжжя. І здатна, якщо того вимагають обставини, піти на будь-які хитрощі, не зраджуючи при цьому своєї споконвічної жіночої ідентичності.

Список використаних джерел

1. *Андрющенко І. А.*, Недева В. Б. Кримските българи / *І. А. Андрющенко, В. Б. Недева* // У кримській оселі. Вірмени. Болгари. Греки. Німці. Українці. – Сімферополь : ДІАЙП, 2007. – С. 50–88.
2. *Гончар Н. М.* Лексика весільного обряду у болгарських говірках Подунав'я / *Н. М. Гончар* // Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства. – 2013. – № 20. – С. 139–144.
3. *Срмоленко С. Я.* Мовно-естетичні знаки української культури. – Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. – 352 с.
4. *Задорожнюк Н. І.* Весільна обрядовість болгар, що живуть в Україні / *Н. І. Задорожнюк* // Під одним небом. Фольклор етносів України (упор. *Л. К. Вахніна, Л. Г. Мушкетик, В. А. Юзвенко*). – Київ: Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України, 1996. – С. 45–55.
5. *Задорожнюк Н. І.* Семантика символічно-обрядової системи болгарської весільної поезії: автореф. ...дис. канд. філол. наук: 10.01.09 / *Н. І. Задорожнюк*. – Київ, 1994. – 18 с.
6. *Кауфман Н.* Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР: в 2 т. / *Н. Кауфман*. – Т. 1. – София : БАН, 1982. – 720 с.
7. *Кауфман Н.* Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР: в 2 т. / *Н. Кауфман*. – Т. 2. – София: БАН, 1982. – 941 с.
8. *Кожуховська Л.* Прикрас жіночих символіка / *Л. Кожуховська* // Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. *В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди*. – 5-е вид. – Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В. М., 2015. – С. 665–667.

9. Кононенко В. І. Символи української мови / В. І. Кононенко. – 2-ге вид., доповн. і перероб. – Київ; Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2013. – 440 с.

10. Ноздріна Л. Ф. Фольклор болгарских сел Бердянского района Запорожской области / Л. Ф. Ноздріна. – Бердянск; Запорожье : Дикое Поле, 2010. – 86, [1] с.: цв. ил., фот.

11. Павлова Й. Щрихи от портрета на съвременната българска жена в един ценностен модел / Й. Павлова. – София: Софттрейд, 2018. – 120 с.

12. Цветко С. Български народни песни от Украйна и Крим / С. Цветко / Съст. З. Барболова. – София: Академично издателство «Марин Дринов», 2005. – 179 с.

13. Червенко О. Б. Болгарський фольклор Північного Приазов'я / О. Б. Червенко. – Бердянськ [б.в.], 2012. – 125, [12] с.

14. Шабашов А. В., Червенков Н. Н., Субботин Л. В. Чийшия: очерки истории и этнографии болгарского села Городнее в Бессарабии / А. В. Шабашов, Н. Н. Червенков, Л. В. Субботин. – Одесса: Астропринт, 2003. – 792 с.

References

1. Andriushchenko, I. A. Nedeва, V. B. (2007). [The Crimean Bulgarians]. In *U krymskii oseli. Virmeny. Hreky. Bolhary. Nimtsi. Ukraintsi* [In the Crimean home. Armenians. Greeks. Bulgarians. Germans. Ukrainians] (pp. 50-88). Simferopol: Di-ai-pi. [In Bulgarian and Ukrainian].

2. Honchar, N. M. (2013). Leksyka vesilnoho obriadu u bolharskykh hovirkakh Podunavia [The vocabulary of the wedding ceremony in the Bulgarian idioms of Podunavia]. *Mova: naukovo-teoretychnyi chasopys z movoznavstva-Language: scientific and theoretical journal of linguistics*, 20, 139-144. [In Ukrainian].

3. Yermolenko, S. I. (2009). Movno-estetychni znaky ukrainskoi kultury [Lingual and aesthetic signs of the Ukrainian culture]. Kyiv: Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy. [In Ukrainian].

4. Zadorozhniuk, N. I. (1996). Vesilna obriadovist bolhar, shcho zhyvut v Ukraini [Wedding ceremony of the Bulgarians living in Ukraine]. *Folklor etnosiv Ukrainy-Folklore of several ethnic groups in Ukraine*. Kyiv: Holovna spetsializovana redaktsiia literatury movamy natsionalnykh menshyn Ukrainy, 45-55. [In Ukrainian].

5. Zadorozhniuk, N. I. (1994). Semantyka symvolichno-obriadovoi systemy bolharskoi vesilnoi poezii [The semantics of the symbolic and ceremonial system of the Bulgarian wedding lyrics]. Extended abstract of PhD dissertation (Slavonic Folklore). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

6. Kaufman, N. (1982). Narodni pesni na bulgarite ot Ukrainka i Moldavska SSR v 2 t. [Folk songs of Bulgarians from Ukrainian and Moldavian SSR in 2 vol.]. 1. Sofia: BAN, 1982. [In Bulgarian].

7. Kaufman, N. (1982). Narodni pesni na bulgarite ot Ukrainka i Moldavska SSR v 2 t. [Folk songs of Bulgarians from Ukrainian and Moldavian SSR in 2 vol.]. 2. Sofia: BAN, 1982. [In Bulgarian].

8. Kozhukhovska, L. (2015). Prykras zhinochykh symbolika [The symbolics of women's finery]. *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy-Encyclopedic dictionary for symbols of the Ukrainian cultural symbols*. Korsun-Shevchenkivskiy: FOP Havryshenko V. M., 665-667. [In Ukrainian].

9. Kononenko, V. I. (2013). Symvoly ukrainskoi movy [Symbols of the Ukrainian language]. Kyiv; Ivano-Frankivsk: Vyd-vo Prykarp. nats. un-tu im. V. Stefanyka. [In Ukrainian].

10. Nozdrina, L. F. (2010). Folklor bolgarskih sel Berdyanskogo rayona Zaporozhskoy oblasti [Folklore of the Bulgarian villages in Berdiansk district, Zaporizhya region]. Berdyansk; Zaporozhye: Dikoe Pole. [In Russian].

11. Pavlova, I. (2018). Shrihi ot portreta na suvremennata bulgarska zhena v edin tsennosten model [Lines from the portrait of the up-dated Bulgarian woman in one axiological model]. Sofia: Softtreid. [In Bulgarian].

12. Tsvetko, S. (2005). Bulgarski narodni pesni ot Ukraina i Krim [Bulgarian folk songs from Ukraine and the Crimea]. Sofia: Akademichno izdatelstvo "Marin Drinov". [In Bulgarian].

13. Chervenko, O. B. (2012). Bolharskyi folklor Pivnichnoho Pryazovia [Bulgarian folklore of the Northern Pryazovia]. Berdyansk: no publ. [In Ukrainian].

14. Shabashov, A. V., Chervenkov N. N. & Subbotin L. V. (2003). Chiyshiya: ocherki istorii i etnografii bolgarskogo sela Gorodnee v Bessarabii [Chiyshiya: sketches on the history and ethnography of the Bulgarian village Horodnye in Bessarabia]. Odessa: Astroprint, 2003. [In Russian].

Стаття надійшла до редакції 04.04.2020 р.

Oleksandra Malash,

Candidate of Philology, ORCID: 0000-0002-5726-5646,

O. O. Potebny Institute of Linguistics.

of the National Academy of Sciences of Ukraine

4, Hrushevskoho st., Kyiv, 01001, Ukraine

e-mail: darmodej@ukr.net

**Maiden Portrait in Axiological Dimension of Bulgarian
Linguo-Ethnic Culture (case of the Ukrainian Bulgarians' folklore)**

The paper deals with the maiden axiological portrait reconstructed on the materials of folk songs recorded by different scholars from the Bulgarian migrants in Ukraine.

The Bulgarian ethnical minority has been existing in Ukraine since the end of the 18th century. The members of the present-day Bulgarian ethnical community are the descendants of migrants from the Bulgarian lands had been annexed by the Ottoman Empire. These migrants had settled in the Southern Ukrainian prairies in present Odesa, Mykolaiv and Zaporizhzhia regions. Some settlements had been also founded in the Crimea.

Now the Ukrainian Bulgarians speak their native language and preserve their traditions, including the authentic folklore. This archaic mode of the lingual activity could help researchers to revive some peculiarities of the national worldview as a whole and the values hierarchy as an element of this national world image.

The author analyzes texts of the songs and the aim is to reveal any stereotyped expressions, metaphors and comparisons in these texts. Several signs of the Bulgarian ethnic culture holding the potential to form the traditional image of the Bulgarian girl are in focus of the research. In addition to it, the article provides an analysis of accomplishments and values perceived as key factors in creation of the female ideal.

Analyzing the traditional Bulgarian maiden portrait in the migrants' folk songs leads us to the conclusion that there are some exclusively important values of a "valid" girl in the Bulgarian linguistic worldview. The lingual modes of expression varies from lexemes and phrases (the girl's symbolic name, derived from something positive in the traditional culture) to the expanded descriptions of a maiden's look (white skin, black eyes, fair hair, slim waist, childness etc.) and her behavior, skills, talents.

Keywords: anthropological linguistics, Bulgarians in Ukraine, ethnic symbols, linguoculturology, folk song, aesthetic values.

**Момиче портрет в ценностното измерение
на българската лингвоетнокултура
(според материалите на българския фолклор на Украйна)**

Статията е посветена на моминския ценностен портрет, реконструиран въз основа на народните песни на българите преселници в Украйна. Авторът анализира текстовете на песните от гледна точка на наличие в тях езикови клишета, метафори и сравнения, както и знаците на българската етнокултура, които служат за изграждане на традиционния портрет на едно българско момиче. Освен това, в статията са разгледани достойнствата и ценностите, които в българската лингвокултура се смятат за ключови при създаване на идеала за женствеността.

Ключови думи: антропологична лингвистика, българи в Украйна, етнически символи, лингвокултурология, народна песен, естетически ценности.